

Użytkowanie górnicze vs użytkowanie geologiczne – aspekty teoretyczne i praktyczne

Krzysztof Szamałek¹, Karol Zglinicki²

K. Szamałek

K. Zglinicki

Mining usufruct vs geological usufruct. The theoretical and practical aspects. Prz. Geol., 67: 874–877.

Abstract. The Polish Geological and Mining Law (The Act) determines two types of mineral deposit ownership: State Treasury Ownership (STO) and Land Ownership (LO). The Act introduces the term – mining usufruct (term adequate to mining lease) that concerns extracting of STO or geological activity in rock mass belonging to the State. The Minister of Environment, on behalf of the State and with the exclusion of other persons, can benefit from the subject of mining properties or dispose of its right to STO exclusively by establishing mining usufruct. The establishment of mining usufruct shall take place in the form of a written agreement between the State and entrepreneur and requires paying predetermined remuneration to the State. The authors conclude that the Act contains imprecise regulations concerning the lower limit of land

property. This causes numerous difficulties in recognizing which parts of land property belong to the State Treasury and which belong to the land owner. The authors suggest that it is necessary to differentiate in the Act two kinds of activities and consequently two types of agreement between the State and entrepreneur: 1) agreement of mining usufruct, and 2) agreement of geological usufruct.

Keywords: geological and mining law, mining lease, geological prospecting, ownership of mineral deposits

Zmiany prawa w dziedzinie geologii i górnictwa, dostosowujące przepisy do nowych warunków polityczno-gospodarczych w Polsce po 1989 r., zostały dokonane w 1991 r. (Ustawa, 1991a, b) poprzez nowelizację obowiązujących ówczesnie aktów: *Prawo geologiczne* (Ustawa, 1960) oraz *Prawo górnicze* (Dekret, 1953). W 1994 r. przyjęto nowe rozwiązanie ustawowe, łączące oba ważne działy – geologię i górnictwo – w jednym akcie normatywnym (Ustawa, 1994). Ustawa z 1994 r., zastąpiona w 2011 r. nową ustawą (Ustawa, 2011), jest uznawana za cezurę wyznaczającą początek ustawodawstwa regulującego działalność geologiczną i górniczą, które dziś liczy już 25 lat i przechodziło w tym czasie kilkadziesiąt nowelizacji, wynikających przeważnie ze zmian warunków prowadzenia działalności górniczej, wprowadzenia nowych metod badawczych i technologii wydobywania oraz konieczności harmonizacji z przepisami prawa unijnego.

W obowiązujących regulacjach prawnych – mimo wielu zmian, a może właśnie i z ich powodu – wciąż są wykazywane nieprawidłowości, a w środowisku geologicznym i górniczym panuje powszechna opinia o potrzebie rozpoczęcia szerokiej dyskusji na temat gruntownych i racjonalnych zmian *Prawa geologicznego i górniczego* (PAN, 2013, 2014, 2019). Potrzebę takich zmian dostrzegał były główny geolog kraju prof. dr hab. Mariusz Jędrysek, który w 2016 r. powołał zespół złożony z kilku przedstawicieli nauki i praktyki (S. Mazurek, M. Nieć, A. Lipiński, K. Szamałek i P. Wojtacha) z prośbą o opracowanie zakresu i kierunków niezbędnych zmian w *Prawie geologicznym i górniczym* (pr.g.g.). Po kilku miesiącach prac, w marcu 2017 r. zespół ten przygotował na użytek Ministerstwa Środowiska dokument *Koncepcja reformy prawa geologicznego i górniczego*. Członkowie zespołu rekomendowali ministrowi środowiska, aby nowa ustawa obejmowała swoim zakresem całą działalność we wnętrzu Ziemi (gospodarowanie wnętrzem ziemi), z jednoczesnym uszcze-

gólowaniem regulacji w zakresie budownictwa. Ponadto autorzy *Koncepcji reformy...* uznali, że ogólnym kierunkiem prac legislacyjnych w obszarze geologii i górnictwa powinna być deregulacja i liberalizacja (odformalizowanie) *Prawa geologicznego i górniczego*, przy jednoczesnym wprowadzeniu dodatkowych regulacji w obszarach dotychczas nieuregulowanych.

W stanowisku Komitetu Zrównoważonej Gospodarki Surowcami Mineralnymi PAN z 2019 r. jest zawarty apel do społeczności geologicznej i górniczej, m.in. w sprawie dostosowania przepisów prawa do obecnych i przyszłych potrzeb działalności geologicznej i górniczej (PAN, 2019). Przedstawiane przez autorów poglądy należy traktować jako głos w tej dyskusji.

UŻYTKOWANIE GÓRNICZE

Instytucja użytkowania górniczego została wprowadzona do polskiego prawa dopiero w 1991 r. (Lipiński, 1996) i obecnie jest zawarta w artykule 12 ust. 1 ustawy *Prawo geologiczne i górnicze* z 2011 r. Wprowadzenie użytkowania górniczego było ustanowieniem pochodnego prawa własności Skarbu Państwa (SP) do złóż i części górotworu leżących poniżej dolnej granicy nieruchomości gruntowej. Użytkowanie górnicze dotyczy tylko złóż kopalin podlegających własności górniczej (art. 10 ust. 1) i należących do Skarbu Państwa (art. 10 ust. 5). Wydobywanie kopalin ze złóż wymaga zgody właściciela (tj. SP), wyrażonej poprzez zawarcie umowy cywilnoprawnej pomiędzy użytkownikiem górniczym a właścicielem złoża (SP), oraz zapłaty przez użytkownika górniczego na rzecz SP stosownego wynagrodzenia. Użytkowanie górnicze nie jest tożsame z dzierżawą górniczą, która nie jest obwarowana tak ściśle określonymi zasadami kształtowania praw i obowiązków stron umowy. Użytkowanie górnicze

¹ Wydział Geologii, Uniwersytet Warszawski, ul. Żwirki i Wigury 93, 02-089 Warszawa; krzysztof.szamałek@uw.edu.pl

² Państwowy Instytut Geologiczny – Państwowy Instytut Badawczy, ul. Rakowiecka 4, 00-975 Warszawa; karol.zglinicki@pgi.gov.pl

oznacza prawo do wykorzystywania rzeczy i czerpania pożytków z tej działalności (art. 252 *Kodeksu cywilnego*). Istotą użytkowania górniczego, określonego w umowie, jest wydobywanie kopaliny ze złoża. Odpowiednie fragmenty takiej umowy zawierają m.in. następujące sformułowania: *Skarb Państwa jako wyłączny właściciel wnętrza skorupy ziemskiej obejmującej przestrzeń, której granice wyznaczają linie łączące punkty o następujących współrzędnych geograficznych...*; *Użytkowanie górnictwa upoważnia do wyłącznego wykorzystywania przestrzeni określonej w § ... umowy, w celu wydobywania... [nazwa kopaliny] ze złoża ... [nazwa złoża z dokumentacji geologicznej], a także do wykonywania w jej obrębie wszystkich niezbędnych w tym celu robót i czynności...* Z treści umowy i praktyki użytkowania górniczego wynika, że chodzi o wydobywanie kopaliny ze złoża oraz realizację wszelkich czynności, które to wydobywanie umożliwiają. Zgodnie z dyspozycją zawartą w art. 12 ust. 1 pr.g.g. w granicach określonych przez ustawy Skarb Państwa, z wyłączeniem innych osób, może korzystać z przedmiotu własności górnictwa albo rozporządzać swoim prawem wyłącznie przez ustanowienie użytkowania górniczego.

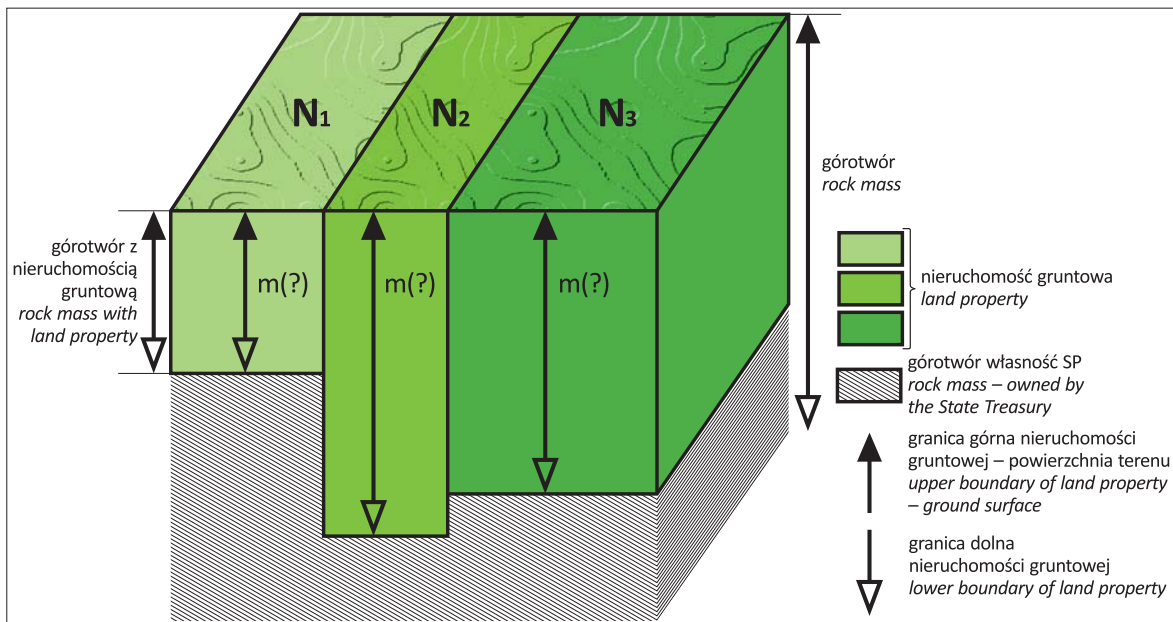
Bez wątpienia istotą działalności prowadzonej na podstawie umowy użytkowania górniczego, polegającej na użytkowaniu rzeczy, to jest przestrzeni i złoża, powinno być tylko wydobywanie kopaliny. Wynika to zarówno z wykładni racjonalnej, jak i leksykalnej. Górnictwo *sensu lato* to dział gospodarki zajmujący się wydobywaniem kopaliny, a *sensu stricto* sama działalność wydobywcza.

Zgodnie z ustawą pr.g.g. *dominium* (własność) SP dotyczy jednak nie tylko samych złóż kopaliny (związanych z własnością górnictwa), ale także części górotworu (przeźwieni) położonych poza granicami przestrzennymi nieruchomości gruntowej (art. 10 ust. 4). Od dawna w publikacjach wskazuje się na brak precyzji brzmienia normy związanej z określeniem dolnej granicy nieruchomości gruntowej, co jest istotne dla rozważań dotyczących złóż kopaliny (Lipiński,

Mikosz, 2003; Nieć, 2005; Nieć i in., 2007; Szamałek, 2008, 2019; ryc. 1).

Definicja nieruchomości gruntowej, zawarta w art. 46 § 1 *Kodeksu cywilnego* (Ustawa, 1964), precyzuje, że: *Nieruchomościami są części powierzchni ziemskiej stanowiące odrębny przedmiot własności (grunty), jak również budynki trwale z gruntem związane lub części takich budynków, jeżeli na mocy przepisów szczególnych stanowią odrębny od gruntu przedmiot własności*. Ponadto art. 143 k.c. przesądza, że: *W granicach określonych przez społeczno-gospodarcze przeznaczenie gruntu własność gruntu rozciąga się na przestrzeń nad i pod jego powierzchnią [...]*.

Wskazana regulacja dotycząca definicji nieruchomości gruntowej od lat wzbudza ożywioną dyskusję, głównie wśród geologów, ale także wśród części prawników. Już w okresie obowiązywania w latach 1994–2011 poprzedniej ustawy *Prawo geologiczne i górnictwo* (Ustawa, 1994) definicja nieruchomości z *Kodeksu cywilnego* budziła znaczące wątpliwości odnośnie prawa własności złóż kopaliny (Lipiński, 1995; Mikosz, 2004; Stefanowicz, Jędrzejewska, 2004; Nieć, 2005; Nieć i in., 2007). Były one na tyle istotne, zwłaszcza dla ówczesnych organów koncesyjnych (województw), że niezbędna stała się wykładnia organu administracji rządowej, odpowiedzialnego za ustawę pr.g.g. (Szamałek, 1995), choć i ona budziła istotne wątpliwości (Nieć i in., 2007; Uberman, 2004; Uberman, 2005). Główne zastrzeżenie wynikało z tego, że o własności złoża przesądzał sposób eksploatacji (odkrywkowa – właścicielem złoża był właściciel nieruchomości; podziemna i otworowa – Skarb Państwa). Ta wykładnia dotyczyła, oczywiście, wyłącznie złóż związanych z nieruchomością gruntową. Od 2012 r. obowiązuje nowa ustawa *Prawo geologiczne i górnictwo* (Ustawa, 2011), która w art. 10 jednoznacznie przesądziła, jakie rodzaje złóż kopaliny podlegają własności górnictwa przysługującej Skarbowi Państwa, a jakie złoża są własnością posiadacza nieruchomości,

Ryc. 1. Zmiana dolnej granicy nieruchomości gruntowej w zależności od klauzuli generalnej społeczno-gospodarczego przeznaczenia gruntu – za górną granicę przyjęto powierzchnię gruntu (Szamałek, 2019). Objasnienia: **N1, N2, N3** – oznaczenie kolejnych nieruchomości gruntowych; **m** – głębokość do jakiej sięga własność nieruchomości gruntowej
Fig. 1. Change of the lower boundary of land property according to the general clause of the socio-economic purpose of the land – for the upper boundary assumed land surface (Szamałek, 2019). Explanation: **N1, N2, N3** – symbol of land properties; **m** – depth of land property ownership

mości gruntowej. Nie rozwiązuje to jednak wszystkich wątpliwości związanych z własnością złoża kopaliny, ponieważ wskazana wcześniej norma prawna, definiująca nieruchomością gruntową w jej granicach (dolnej i górnej), nie jest precyzyjna (ryc. 1).

O własności nieruchomości poniżej powierzchni terenu przesądza niezdefiniowana klauzula generalna społeczno-gospodarczego przeznaczenia gruntu. Od interpretacji tego zapisu będzie w konkretnym przypadku zależeć, w jakim zakresie właściciel będzie dysponował przestrzenią pod własnym gruntem i czy kopaliny nieobjęte własnością górniczą będą jego własnością (Szamałek, 2019). Taka treść normy powoduje istotne trudności w określeniu fundamentalnego prawa, tj. granic prawa własności nieruchomości (zwłaszcza dolnej granicy, co ma związek z dalszymi rozważaniami). Zagadnienie to należy bowiem rozpatrywać łącznie z kolejnymi regulacjami, tym razem wynikającymi nie z k.c., ale z pr.g.g. Artykuł 10 ust. 4 pr.g.g. stanowi: *Własnością górniczą są objęte także części górotworu położone poza granicami przestrzennymi nieruchomości gruntowej, w szczególności znajdujące się w granicach obszarów morskich Rzeczypospolitej Polskiej*. A zatem poza tymi złożami, które *ex definitione* należą do Skarbu Państwa, również i inne części górotworu są, poprzez własność górniczą, także własnością Skarbu Państwa.

Brak jednolitej normy prawnej ustalającej dolną granicę nieruchomości gruntowej oznacza, według Sądu Najwyższego (2015), że: *Wyznaczenie granic przestrzennych własności nieruchomości gruntowej, przy uwzględnieniu kryterium społeczno-gospodarczego przeznaczenia nieruchomości, musi być dokonywane dla każdej nieruchomości oddzielnie [...]. Zakres zasięgu własności gruntu we wnętrzu ziemi, przewidziany w art. 143 k.c., ograniczony został przez społeczno-gospodarcze przeznaczenie gruntu, które powinno być wyznaczone każdorazowo w odniesieniu do konkretnej nieruchomości, przy uwzględnieniu miejsca jej położenia, przeznaczenia w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego oraz sposobu, w jaki właściciel nieruchomości faktycznie i potencjalnie, zgodnie z przepisami prawa, może z gruntu korzystać. Jeżeli w tak określonych granicach dozwolonego korzystania z nieruchomości gruntowej przez właściciela zalega złoża kopaliny nieobjęte art. 10 ust. 1 i 2 pr.g.g., to zgodnie z art. 10 ust. 3 pr.g.g. [złoża to – uzupełnienie autorów] objęte jest prawem własności nieruchomości gruntowej*.

Ustalanie w każdym przypadku, kto jest właścicielem nieruchomości (nie ze względu na stan prawny uwidoczony w księgach wieczystych, ale z powodu kryterium klauzuli generalnej), stanowi poważny problem, wpływający choćby na długotrwałość postępowania w sprawach związanych z koncesjonowaniem działalności geologicznej i górniczej. Wielokrotnie wskazywano już na potrzebę dyskusji i przyjęcia nowego kryterium dolnej granicy nieruchomości gruntowej. Czy istnieje możliwość wprowadzenia innego sposobu ustalania dolnej granicy nieruchomości niż obecnie obowiązujący? Z wielu powodów wydaje się, że nie może być to granica naturalna, bowiem każda cecha geologiczna jest zróżnicowana i zmienna, zarówno w czasie (wahania okresowe głębokości zwierciadła wody podziemnej), jak i w przestrzeni, np. miąższość warstwy glebowej (Szamałek, 2019). Czy można zatem wskazać na przykład konkretną wartość głębokości, wyrażoną w metrach pod poziomem terenu, jako kryterium przesądzające

o własności? *Prawo geologiczne i górnicze* (Ustawa, 2011) nie unika takich jednoznacznych regulacji normowych, polegających na wskazaniu konkretnego zasięgu głębokościowego (np. art. 3 pkt. 2 i 2a; art. 6 ust. 1 pkt 1c; art. 85 ust. 1 pkt 2; art. 86; art. 105). Na przykład art. 6 ust. 1 pkt 1c pr.g.g. rozstrzyga, że: *badaniami geofizycznymi w celu zbadania struktur geologicznych związanych z występowaniem złóż węglowodorów jest wykonywanie prac geologicznych z zastosowaniem metod geofizycznych, w tym połączonych z robotami geologicznymi, z wyłączeniem robót polegających na wykonywaniu otworów wiertniczych o głębokości przekraczającej 100 m lub robót z użyciem środków strzałowych*.

Zdaniem autorów, należy też wskazać i podkreślić istotny brak w ustawie pr.g.g. definicji górotworu (Szamałek, 2015). Jest to tym bardziej istotne, że przecież to właśnie do górotworu i jego przestrzeni odnosi się określenie zakresu władztwa (*dominium*) państwa.

Za użytkowanie złoża i górotworu użytkownik górniczy (koncesjonariusz) płaci SP wynagrodzenie (art. 13 ust. 3 i 4 pr.g.g.). Wynagrodzenie to jest wyliczane zgodnie z wewnętrznym przepisem Ministerstwa Środowiska (Zasada, 2015 – wraz ze zmianami w 2018 r.), uwzględniającym m.in. zróżnicowanie typu i znaczenia gospodarczego kopaliny. Potrzebę istotnych zmian w sposobie naliczania wynagrodzenia za użytkowanie górnicze postulowali Uberman i Uberman (2017). W obecnym porządku prawnym zarówno posiadacz koncesji na poszukiwanie lub rozpoznanie złoża kopaliny, jak i koncesji wydobywczej, muszą zawrzeć ze SP umowę o użytkowaniu górniczym i zapłacić Skarbowi Państwa wynagrodzenie (zróżnicowane w zależności od typu koncesji). Stan ten, zdaniem autorów, powinien ulec zmianie. Argumenty za taką zmianą są przedstawione dalszej części artykułu.

UŻYTKOWANIE GEOLOGICZNE

Jak już wskazano, zgodnie z ustawą pr.g.g., zawarcie ze Skarbem Państwa umowy w sprawie użytkowania górniczego jest obecnie konieczne zarówno do prowadzenia wydobywania kopaliny, jak i ich poszukiwania czy rozpoznawania. Natomiast stosowanie terminu *użytkowanie górnicze* do określania zakresu działalności geologicznej jest mylące, nieprecyzyjne i budzi poważne wątpliwości merytoryczne i prawne. W ramach działalności geologicznej (prac geologicznych) są wykonywane roboty geologiczne. Zgodnie z definicją *Prawa geologicznego i górniczego* roboty geologiczne na pewno nie są robotami górniczymi (te dwa pojęcia wyraźnie rozróżnia pr.g.g. w art. 6 ust. 1, pkt. 11 i 12), a tym bardziej roboty geologiczne nie są górnictwem (ani leksykalnie ani znaczeniowo). W rozumieniu nauk górniczych i geologii górniczej wkopy, rowy, szybiki i sztolnie są wyrobiskami górniczymi, a ich wykonywanie – robotą górniczą. Terminologia prawnicza rozmija się zatem z wiedzą i praktyką geologiczno-górnictwem.

Prowadzenie działalności geologicznej w górotworze (np. polegającej na poszukiwaniu lub rozpoznawaniu złóż kopaliny), zarówno w ramach koncesji na kopaliny objęte własnością górniczą, jak i na podstawie zatwierdzonego projektu robót geologicznych (kopaliny związane z nieruchomością gruntową), wiąże się zazwyczaj z wykonywaniem różnych i adekwatnych do celu działania robót geologicznych, m.in. wierceń, rowów poszukiwawczych,

sztolni, wkopów i sondowań. Roboty te są najczęściej wykonywane w tej części górotworu, która należy do Skarbu Państwa (poniżej dolnej granicy nieruchomości gruntowej). W związku z tym na wykorzystanie tej przestrzeni górotworu do wykonywania robót geologicznych także należy uzyskać zgodę SP, w postaci umowy użytkownika górnictwa, i zapłacić SP wynagrodzenie za jego ustanowienie. Tymczasem działalność geologiczna nie jest działalnością wydobywczą (górnictwem kopalini). Usunięcie tej sprzeczności powinno polegać na wprowadzeniu do pr.g.g. nowej definicji – *użytkowanie geologiczne górotworu*. Użytkowanie geologiczne górotworu oznaczałoby wykonywanie w górotworze (w ramach koncesji poszukiwawczej bądź rozpoznawczej i zgodnie z zatwierdzonym projektem robót geologicznych) czynności zmierzających do uzyskania wiedzy o budowie geologicznej górotworu i określenia przesłanek złożowych, a także o budowie i warunkach geologiczno-inżynierskich oraz hydrogeologicznych eksploatacji złoża bądź możliwości wykorzystania wnętrza Ziemi do składowania lub magazynowania. Zmiana taka powinna być częścią wielu innych, racjonalnych zmian definicji i dostosowań ustawy pr.g.g. do współczesnych wymagań. Stosowanie jednoznacznych terminów i definicji ułatwia unikanie pułapek definicyjnych i możliwych sytuacji konfuzyjnych (Stefanowicz, Szamałek, 2015). W dyskusjach środowiska geologicznego potrzeba takich całościowych zmian *Prawa geologicznego i górnictwa* jest dostrzegana i postulowana od kilku lat (PAN, 2013, 2014, 2019).

WNIOSKI

Dotychczasowe rozwiązania prawne dotyczące dolnej granicy nieruchomości gruntowej i w konsekwencji własności, zawarte w *Kodeksie cywilnym* oraz w ustawie *Prawo geologiczne i górnictwo*, wymagają ponownej, pogłębionej dyskusji. W jej następstwie należy wprowadzić do ustawy *Prawo geologiczne i górnictwo* nową normę, precyzującą zasięg dolnej granicy nieruchomości gruntowej. Norma ta powinna uzależniać własność nieruchomości gruntowej od głębokości poniżej powierzchni terenu, wyrażonej w metrach.

Użytkowanie rzeczy cudzej, należącej do Skarbu Państwa (nieruchomości, a ściślej mówiąc złoża kopaliny lub górotworu), wymaga zawarcia umowy między SP a użytkownikiem w sprawie użytkownika górnictwa. Należy wprowadzić ustawowe, definicyjne rozróżnienie między użytkowaniem górnictwem a użytkowaniem geologicznym. Powodem tej propozycji są oczywiste różnice w zakresie, metodach i celach prowadzonych robót górnictwowych i robót geologicznych. Korzystanie (użytkowanie) z przestrzeni (górotworu) należącej do Skarbu Państwa nadal powinno być związane z płaceniem wynagrodzenia należnego Skarbowi Państwa. Zasady obliczania oraz wysokość tego wynagrodzenia powinny wynikać z przepisów rozporządzenia ministra środowiska, a nie (jak dotychczas) z wewnętrznej regulacji Ministerstwa Środowiska.

Konieczne jest otwarcie szerokiej dyskusji nad potrzebą zmian *Prawa geologicznego i górnictwa* w kierunku przyjęcia uregulowań typu kodeksowego (kodeks mineralny, kodeks gospodarowania wnętrzem Ziemi) oraz w celu usunięcia luk definicyjnych (górotwór, kopalina) bądź zmiany brzmienia istniejących definicji (złoża kopaliny).

LITERATURA

- DEKRET z 6 maja 1953 r. Prawo górnictwa. Dz.U. z 1978 r. Nr 4, poz. 12, z późn. zm.
- LIPIŃSKI A. 1995 – Przesłanki reformy prawa geologicznego i górnictwa. [W:] Mat. V Konf. *Aktualia i perspektywy gospodarki surowcami mineralnymi*, Ryto, 15–17.11.1995 r. PAN, Sympozyj i Konferencje, nr 18.
- LIPIŃSKI A. 1996 – Użytkowanie górnictwa. Wyd. IPSiZ, seria C, Monografie.
- LIPIŃSKI A., MIKOSZ R. 2003 – Ustawa *Prawo geologiczne i górnictwo*. Komentarz. Dom Wydawniczy ABC, Warszawa.
- MIKOSZ R. 2004 – Kilka uwag w kwestii własności złóż kopalini. *Bezpieczeństwo Pracy i Ochrona Środowiska w Górnictwie*, 5: 47–51.
- NIEĆ M. 2005 – Dylematy prawa własności złóż. *Gosp. Sur. Min.*, 21, z. spec.: 61–70.
- NIEĆ M., JĘDRZEJEWSKA A., SAŁACIŃSKI R., STEFANOWICZ J., UBERMAN R. 2007 – Problemy prawa geologicznego i górnictwa oraz możliwe i niezbędne kierunki jego zmian. *Prz. Geol.*, 55 (2): 107–113.
- PAN 2013 – Opinia Komitetu Zrównoważonej Gospodarki Surowcami Mineralnymi PAN w sprawie kierunków zmian prawa geologicznego i górnictwa, 1–3; <https://min-pan.krakow.pl/instytut/wpcontent/uploads/sites/2/2017/12/opinia.pdf>
- PAN 2014 – Uwagi Komitetu ZGSM PAN do projektu zmian *Prawa geologicznego i górnictwa*, 1–5; https://min-pan.krakow.pl/instytut/wp-content/uploads/sites/2/2017/12/Uwagi_doPGG_27.01.2014.pdf
- PAN 2019 – List przewodniczącego KZGSM PAN do krajowego środowiska geologicznego i górnictwa; <https://min-pan.krakow.pl/instytut/wp-content/uploads/sites/2/2019/06/Pismo-Przewodniczącego-Komitetu-Zrównoważonej-Gospodarki-Surowcami-Mineralnymi-dotyczącej-apelu-w-sprawie-podjęcia-dyskusji-o-aktualnych-problemach-polskiej-geologii-i-górnictwa-1.pdf>
- SĄD NAJWYŻSZY 2015 – Wyrok z dnia 9 stycznia 2015 r. Sygn. akt V CSK 200/14; http://www.sn.pl/sites/orzecznictwo/Orzeczenia3/V_CSK_200-14-1.pdf
- STEFANOWICZ J., JĘDRZEJEWSKA A. 2004 – Własność złóż i użytkowanie górnictwa kopalini. *Bezpieczeństwo Pracy i Ochrona Środowiska w Górnictwie*, 1: 22–26.
- STEFANOWICZ J., SZAMAŁEK K. 2015 – Normy kolizyjne/konfuzyjne prawa geologicznego i górnictwa. *Zesz. Nauk. IGSMiE PAN Kraków*, 91: 193–202.
- SZAMAŁEK K. 1995 – List podsekretarza stanu w Ministerstwie Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa nr DP-070/5/95/MT skierowany do geologów wojewódzkich. *Arch. Min. Środ.*, Warszawa.
- SZAMAŁEK K. 2008 – Wprowadzane a pożądane zmiany w prawie geologicznym. *Gosp. Sur. Min.*, 24 (4/4): 417–425.
- SZAMAŁEK K. 2015 – Zarys ewolucji polskiego prawa poszukiwania i wydobywania kopalini w latach 1991–2015. *Biul. Państw. Inst. Geol.*, 465: 21–34.
- SZAMAŁEK K. 2019 – Rozważania o wpływie złoża kopalini na wartość nieruchomości. XXVIII Krajowa Konferencja Rzeczników Majątkowych – *Wycena nieruchomości specjalnych*, Kielce 20–21 września 2019 r. *Mat. Konf.*: 67–80; https://www.researchgate.net/publication/336059033_Krzysztof_Szamałek_wycena_wartosci
- UBERMAN R. 2004 – Skutki prawne i finansowe przyjęcia metody eksploatacji jako kryterium dla ustalania własności złóż kopalini. *Górn. Odkryw.*, 46 (3/4): 9–12.
- UBERMAN R., UBERMAN R. 2017 – Problemy ustalania wynagrodzenia za użytkownika górnictwa. *Mat. Konf. Aktualia i perspektywy gospodarki surowcami mineralnymi*, Ryto 9.11.2017 r. IGSMiE PAN, Kraków.
- UBERMAN R., UBERMAN R. 2005 – Wycena wartości złóż kopalini. *Metody, problemy, praktyczne rozwiązania*. AGH, Kraków.
- USTAWA z dnia 16 listopada 1960 r. Dz.U. 52, poz. 303 z późn. zm.
- USTAWA z dnia 23 kwietnia 1964 r. *Kodeks cywilny*. Dz. U. 1964 Nr 16 poz. 93, tekst jednolity; <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19640160093/U/D19640093Lj.pdf>
- USTAWA 1991a – Ustawa z dnia 9 marca 1991 r. o zmianie prawa geologicznego. Dz.U. Nr 31, poz. 129.
- USTAWA 1991b – Ustawa z dnia 9 marca 1991 r. o zmianie prawa górnictwa. Dz.U. Nr 31, poz. 128.
- USTAWA z dnia 4 lutego 1994 r. *Prawo geologiczne i górnictwo*. Dz.U. Nr 27, poz. 96 z późn. zm.
- USTAWA z dnia 9 czerwca 2011 r. *Prawo geologiczne i górnictwo*. Dz.U. 2019 poz. 868.
- ZASADA ustalania wynagrodzenia z tytułu użytkownika górnictwa z maja 2015 r. MŚ https://archiwum.mos.gov.pl/fileadmin/user_upload/mos/srodowisko/geologia/Zasady_ustalania_wynagrodzenia_za_ustanowienie_uzytkownika_gorniczego_z_dnia_3_wrzesnia_2015_r.pdf

Praca wpłynęła do redakcji 8.08.2019 r.
Akceptowano do druku 18.09.2019 r.